

Arkeologisk utredning på fastigheterna Brunflo Prästbord 1:12 och Brunflo Prästbord 1:13 2

Brunflo socken, Östersunds kommun, Jämtlands län

Annabell Rahm

RAPPORT – JAMTLI 2020:11
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Östersund

Tel. 063 - 15 01 00

© Jamtli 2020

Redigering och layout av framsida: Lena Ljungkvist

Bilder: Annabell Rahm

Omslagsbild: Karl-Johan Olofsson vid röjningsröse nummer 4 som upptäcktes vid utredningen.

Jamtli medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons-licensen CC BY, undantaget Lantmäteriets kartor samt annat upphovsrättsskyddat material.

Länsstyrelsens diarienummer: 431-184-2020

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Bakgrund.....	1
Topografi	1
Kulturmiljöbeskrivning.....	2
Brunflo 50:1	3
Brunflo 248:1	3
Syfte	4
Frågeställning	4
Metod	4
Utredningens genomförande och resultat.....	5
Beskrivning av genomförande	5
Inventering	5
Metalldetektering.....	5
Resultat	6
Vidare åtgärder	8
Administrativa uppgifter.....	9

Sammanfattning

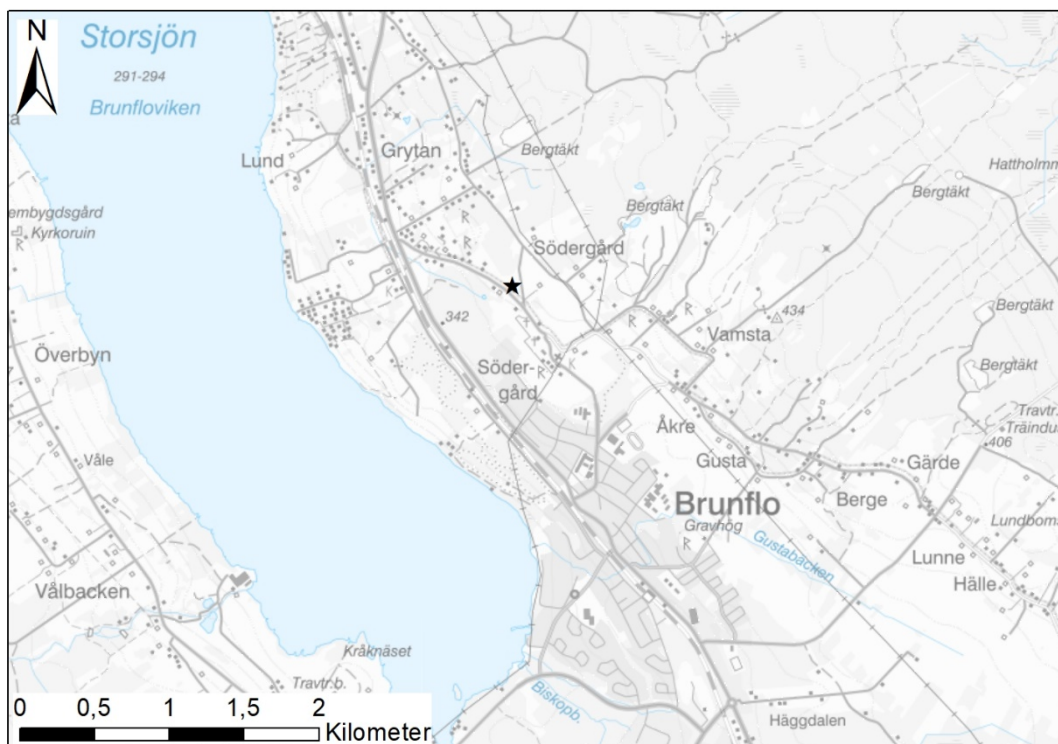
Vid utredning 2020-05-12 framkom 10 lämningar inom fastigheten Brunflo Prästbord 1:12, varav flera ger intrycket av att vara möjliga fornlämningar (fossil åker och röjningsrösen). En sänka, liknande ett dike eller en hålväg, framkom i områdets södra del och behöver undersökas för att kunna tolkas. Två tidigare kända lämningar, Brunflo 50:1 (hög) och Brunflo 248:1 (stensättning) är belägna inom utredningsområdet. Brunflo 50:1 bedöms som mycket osäker, förmodligen är det en naturbildning med påförd odlingssten. Brunflo 248:1 ger intryck av att vara en arkeologisk lämning, men det har inte gått att bedöma närmare om det är en stensättning eller ett röjningsröse.

Som vidare åtgärd föreslås en utredning steg 2 i form av sökschaktning inför exploatering.

Bakgrund

På fastigheterna Brunflo Prästbord 1:12 och Brunflo Prästbord 1:13 2 planerar Östersunds kommun (Samhällsbyggnad, plan och bygg) att lägga en detaljplan över området för att möjliggöra ny bebyggelse. Då fastigheterna ligger i ett område med ett stort antal fornlämningar, främst i form av förhistoriska gravhögar, har Länsstyrelsen förordat att det först görs en arkeologisk utredning inom området.

Med anledning av detta beslutade Länsstyrelsen i Jämtlands län 2020-02-13, dnr. 431-184-2020, att låta Stiftelsen Jamtli utföra en arkeologisk utredning på fastigheterna.

Figur 1. Utredningsområdet markeras med svart stjärna och är beläget drygt 550 m NNV om Brunflo kyrka i östra Storsjöbygden.

Topografi

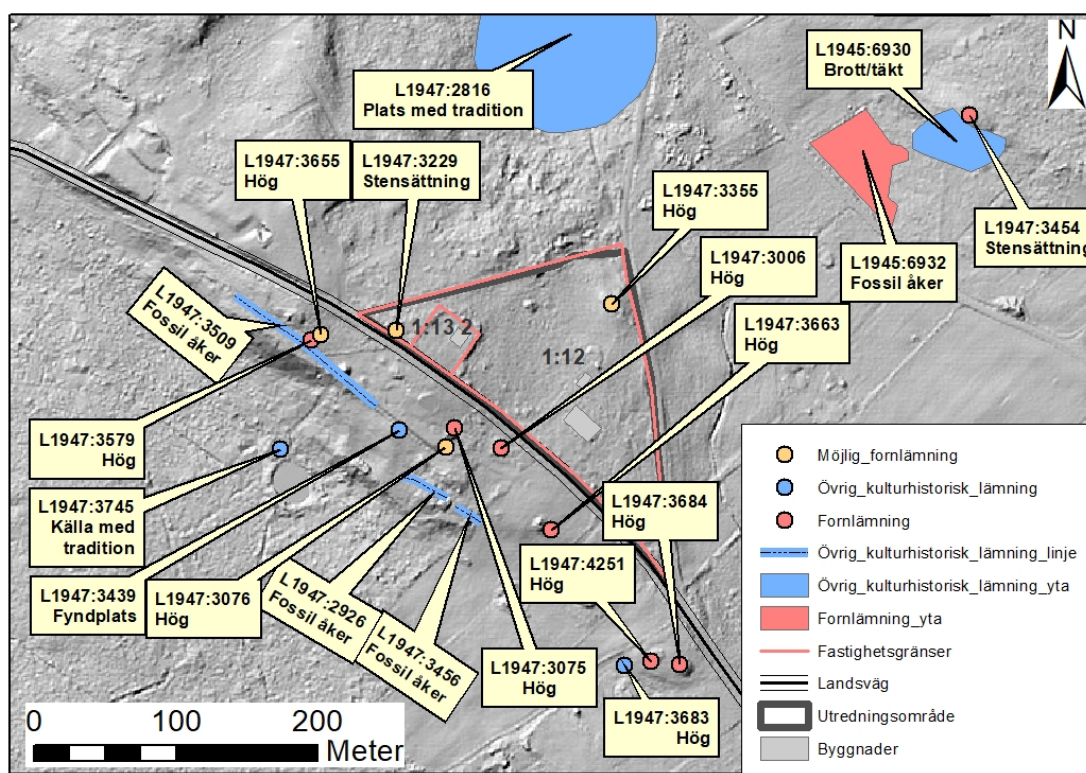
Utredningsområdet är 21 500 m² (2,15 ha). Området innefattar fastigheterna Brunflo Prästbord 1:12 och Brunflo Prästbord 1:13 2, Östersunds kommun. Fastighet Brunflo Prästbord 1:13 2 är en bebyggd tomt där massor påförts för att plana ut ytan inför bebyggelse. Större delen av utredningsområdet är idag hagmark som sedan länge präglats av jordbruk. I centrala delen är

Löfbergets folkskola som lades ner 1954, bakom skolan är ett stort flyttblock (se omslagsbild). Utredningsområdets SÖ spets, som ligger inom den inhägnade hagen, sluttar något åt SÖ, till skillnad från resterande terräng inom området som är mer plan.

Utredningsområdet ligger på en NV-SÖ-gående ås. På åsen går landsvägen som avgränsar utredningsområdet i SV. På södra sidan om landsvägen sluttar åsen åt SV, ner mot Brunflo samhälle och slutligen Storsjön, vars strand ligger drygt 1 km åt SV.

Kulturmiljöbeskrivning

Utredningsområdet ligger drygt 550 m NNV om Brunflo kyrka i Brunflo socken i östra Storsjöbygden i centrala Jämtlands län. Denna del av Brunflo socken är bland de fornlämningsrikaste områdena i länet. I närheten finns ett stort antal lämningar, så som fossil åkermark, ett par medeltida lösfynd, en plats med tradition om militär aktivitet, en pilgrimskälla och flera mer eller mindre säkra högar från järnåldern. Fler lösfynd från kringliggande bygd indikerar att många lämningar har bortodlats eller eroderat bort genom århundradena.

Figur 2. Kända lämningar i och kring utredningsområdet innan arbetets utförande. Utredningsområdet är 21 500 kvm stort.

Inom utredningsområdet finns idag den gamla skolbyggnaden efter Löfbergets folkskola som var i bruk 1865–1954. Sedan skolan lades ner har byggnaden använts som skolmuseum men är idag förfallen. Skolan är belägen i utredningsområdets centrala del. Intill denna är en tillhörande förrådsbyggnad.

Inom utredningsområdet finns två sedan tidigare kända arkeologiska lämningar, Brunflo 50:1 (L1947:3355) och Brunflo 248:1 (L1947:3229). Området har fornminnesinventerats två gånger, 1967 och 1991, båda gångerna har Brunflo 50:1 fått en mycket osäker bedömning, "Hög?" och "inprickas ej". Brunflo 248:1 registrerades 1991 med samma försiktighet, "Stensättning?" och "inprickas ej, bevakning" (för utförligare beskrivningar, se nedan). Registreringen av dessa två mycket osäkra lämningar kan ha påverkats av det faktum att det i närmiljön finns ett flertal säkra

gravhögar. Generellt är högarna i närområdet belägna SV om landsvägen som berör utredningsområdets sydvästra del, på avsatsen av den ås som området är beläget på, vilket gjort att högarna är väl synliga nerifrån dalen och sjön. Läget för Brunflo 50:1 är i detta fall avvikande, då den ligger mer tillbakadragen i landskapet och undangömd än de andra högarna. Brunflo 248:1 ligger mer rimligt till, närmare kanten av åsen.

Brunflo 50:1

Den hög som är belägen i utredningsområdets nordöstra del registrerades av K-G Seling vid förstagångsinventeringen 1967. Följande beskrivning gavs:

Hög? (eller odlingsröse?) ca 12 m i diameter 0,6 m hög. Otydlig begränsning. I ytan dels talrika plockstenar 0,05–0,1 m stora dels talrika 0,2–0,5 m stora stenar av vilka åtminstone en del är tydliga odlingsstenar. Sannolikt delvis kant- och ytskadad genom bl.a. odling.

Beväxt med ett flertal mångstammiga sälgar, några björkar och unga granar samt några små buskar.

Kan sannolikt vara naturbildning + odlingssten. Cirka 1 m närmast SÖ om högen är en mindre upphöjning i markplan, 3 m i diameter och 0,2 m hög.

Vid 1991 års revideringsinventering gjordes ingen ändring, varken i beskrivning eller bedömning. Vid digitaliseringen av fornminnesregistret har lämningen fått bedömningen *övrig kulturhistorisk lämning* som i februari 2020 ändrats till *möjlig fornlämning*.

Figur 3. Brunflo 50:1 fotad från SV. Arkeolog Karl-Johan Olofsson står på den större förmodade högen (till vänster), till höger i bild är den mindre upphöjning som nämns i beskrivningen. Inklippt bild visar det åkerimpediment som Brunflo 50:1 är belägen på, fotat från V.

Brunflo 248:1

Stensättningen i utredningsområdets västligaste del registrerades av inventerande arkeolog Pia Nykvist vid fornminnesinventeringen 1991:

Stensättning? Högländande, 7 m i diameter och intill 0,5 m hög. Övertorvad med i ytan talrika synliga 0,1–0,4 m stora stenar, varav en del troligen är påslängd odlingssten. Möjligen odlingsröse. Något som talar för det senare är en antydning till naturlig förhöjning i anslutning till, och NÖ om lämningen.

Lämningen markerades med ”inprickas ej (bevakas)”. Vid digitaliseringen av fornminnesregistret fick lämningen bedömningen *bevakningsobjekt* som vid migreringen till Forsök 2018 ändrades till *möjlig fornlämning*.

Syfte

- 1) Att utreda området och registrera okända lämningar
- 2) Att utreda de redan kända lämningarnas status

Frågeställning

Finns några okända arkeologiska lämningar inom Brunflo Prästbord 1:12 och Brunflo Prästbord 1:13 2?

Metod

I enlighet med förfrågningsunderlag och utredningsplan genomfördes utredningen som en fördjupad fornminnesinventering och upptäckta lämningar metalldetekterades.

Utredningens genomförande och resultat

Beskrivning av genomförande

Inventering

Två arkeologer, Karl-Johan Olofsson och Annabell Rahm, gick systematiskt över området. Lämningar registrerades med hjälp av fältdatorer med ansluten GPS och fick beskrivningar enligt praxis. Totalt tio nya möjliga arkeologiska lämningar påträffades och registrerades. De två sedan tidigare kända lämningarna, Brunflo 50:1 och Brunflo 248:1, flyttades några meter då de låg en aning felinprickade (se resultat).

Metalldetektering

För metalldetektering i arbetsområdet användes en metalldetektor av modell Minelab CTX 3030. Inställningarna ställdes för att så gott det går sortera ut ädelmetaller från vanligt metallskrot. En förinställd mall ställdes in, "coins", för att koncentrera detektorn på föremål som kan likna mynt, d.v.s. små metallfynd. Med en känslighet 15 (på en skala där 1 är minst känslig och 30 är mest) sorteras signaler på för små eller för stora föremål av osäker karaktär bort. Dessa inställningar används med fördel i områden med förekomster av mycket metallskräp, så som detta. Med hjälp av tracker point ges en tydligare bild på displayen som visar om metallen är ett säkert ädelmetalliskt fynd eller av mer osäker karaktär. Innan användning kalibreras metalldetektorn i området för att anpassas till markens egen strålning.

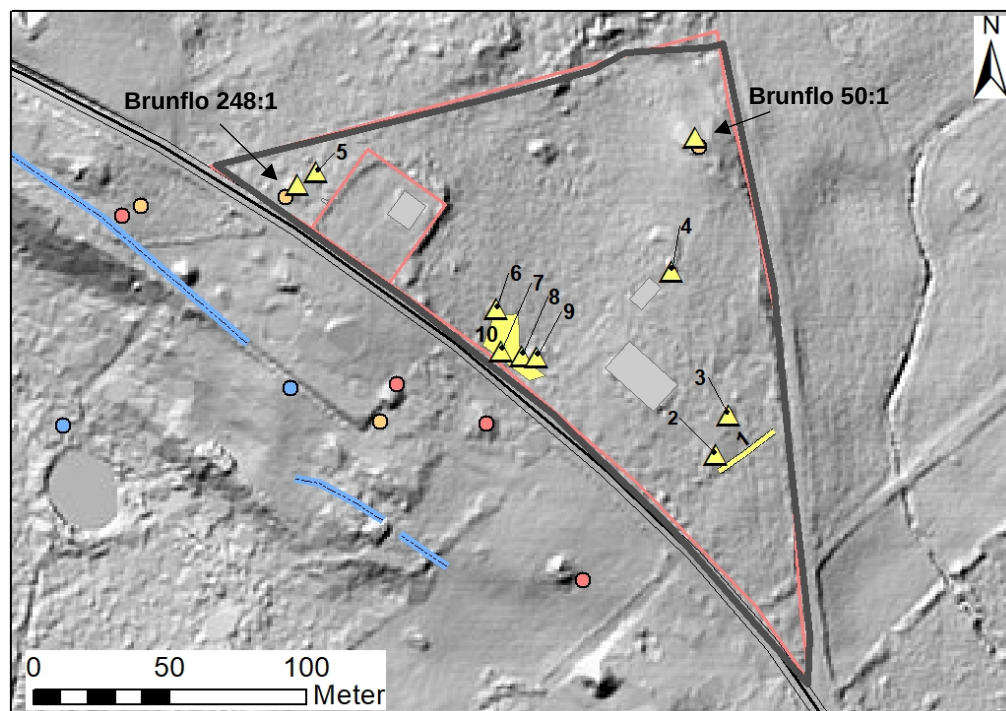
Alla anomalier och förmodade eller säkra lämningar metalldetekterades. Utslagen som gavs i lämningarna var snarlika i samtliga. Utslagen visade att lämningarna innehöll både skrot av järn och andra föremål av andra metaller. Några säkra utslag gavs inte, vilket antyder att lämningarna innehåller en blandning av olika metallföremål eller att eventuella föremål av ädelmetaller ligger så djupt att de inte ger tillräckligt starka utslag. Metalldetektorn ger tydliga och mer säkra utslag på upp till en halvmeters djup, osäkra utslag kan nås från en meters djup, allt beroende på föremålens storlek.

Mellan lämningarna och anomalierna metalldetekterades även enstaka mindre ytor utan synliga spår i ytan för att kontrollera hur de skiljde sig från utslagen i lämningarna. Dessa ytor bestod framförallt av åker och gav samma typ av utslag som lämningarna, dock med glesare mellanrum.

Inom arbetsområdet, öster om skolan, fanns en i ytan synlig skräpansamling som indikerar att området kan vara kontaminerat med skräp från modern tid. Detta har alldeles säkert påverkat signalerna från metalldetektorn.

Resultatet av metalldetekteringen gav inga tydliga indikationer på att någon lämning innehåller något som skulle vara av arkeologisk vikt.

Resultat

Figur 4. Gula symboler är lämningar som framkommit i utredningen. Geometrierna för Brunflo 50:1 och Brunflo 248:1 har flyttats, både de nya och de gamla inprickningarna är markerade på kartan.

Beskrivningar av de påträffade lämningarna:

1. Dike, ledningsdike?, hålväg?, fågata?, ca. 25 m l (NÖ-SV), 0,1–0,3 m dj och 0,5–0,8 m br. I diket är större jordfasta, delvis övertorvade, stenar.
2. Röjningsröse, 6 m diam och intill 0,6 m h. Sentida sten påförd i ytan och i kanter, 0,3–0,8 m st. I övrigt övertorvat.
3. Röjningsröse?, 4 m diam och intill 0,3 m h. Övertorvat.
4. Röjningsröse, 5 m diam och intill 0,7 m h, med stora sentida stenar i ytan, 0,3–0,8 m st. I övrigt övertorvat.
5. Röjningsröse, 4 m diam och intill 0,4 m diam. Övertorvat.
6. Röjningsröse, något oregelbundet, 4 m diam och intill 0,5 m h.
7. Röjningsröse, oregelbundet, 2 m st och intill 0,2 m h. Enstaka påförd sentida sten. I övrigt övertorvat.
8. Röjningsröse, oregelbundet, 4x3 m st och intill 0,4 m h, övertorvat.
9. Röjningsröse, 5 m diam och intill 0,4 m h, 1 sentida sten i ytan, 0,7 m st. I övrigt övertorvat.
10. Fossil åkermark?, ca. 26x5-13 m (NV-SÖ), bestående av en något jämnare yta än omgivande mark samt antydning till ett åkerhak? i V, ca. 10 m l (N-S) och intill 0,2 m h. Ytan verkar ej påverkad av sentida åkerbruk.

De redan kända lämningarnas inprickningar justerades något. Geometrin för Brunflo 248:1 flyttades drygt 6 m åt NÖ och den för Brunflo 50:1 flyttades nästan 4 m åt NNV.

Flera av röjningsrösen är övertorvade, vilket ger ett ålderdomligt intryck. Flera av dessa har också större stenar i ytan som påförts i senare tid. Röjningsrösen 6, 7, 8 och 9 ligger tätt inom en yta som bedömts som möjlig fossil åkermark. Tätt liggande röjningsrösen återfinns sällan i dagens åkermarker, där de istället undanröjts för att maximera användningen av åkern. Detta indikerar att rösen och den fossila åkermarken kan vara av hög ålder och kan ha bevarade kulturlager.

Figur 5. Röjningsröse nummer 4. Övertorvat med i senare tid påförd sten i ytan.

Lämning nummer 1 består av en ca 25 m lång svacka som här kallas dike. Hur det tillkommit och dess funktion är oklart. Vid undersökning med metalldetektorn gavs inga indikationer på att det skulle röra sig om nedgrävning av t.ex. ledningar eller kablar. Att där är jordfasta stenar i diket innebär att det förmodligen inte rör sig om ett grävt dike som ska ha haft funktionen att dränera, om så ändå är fallet har diket vid något tillfälle grävts igen. Karaktären påminner mer om en hålväg där jordfasta stenar kommit i dagen efter att stigen trampats ner, dock är stigen i så fall smalare än de hålvägar man vanligen ser. De historiska kartorna över området har gått igenom men där finns inga ledtrådar om vad diket kan ha haft för funktion.

Figur 6. Diket (lämning nummer 1) syns som en smal svacka från höger om hagstolpen till vänster i bild, förbi den i diket nerstuckna sonden och bort mot träden i bakre delen av bilden.

Vid fältbesöket ingav Brunflo 50:1 inte intryck av att vara en hög, utan snarare ett åkerimpediment med påförd odlingssten. Läget för denna förmodade hög är mer tillbakadraget och

undangömt än för övriga högar i området, som ofta ligger söder om landsvägen som berör utredningsområdets sydvästliga del. Ingen ändring i bedömningen av lämningen gjordes och den har därför fortfarande bedömningen möjlig fornlämning.

Till skillnad från Brunflo 50:1 är Brunflo 248:1 en tydlig arkeologisk lämning, läget för en eventuell grav är bättre, dock kvarstår bedömningen möjlig fornlämning då det skulle kunna vara ett röjningsröse.

Vidare åtgärder

Som förslag på vidare åtgärder föreslås att vissa ytor inom utredningsområdet bör undersökas i en utredning steg 2. Samtliga eller ett urval av lämningarna undersöks med fördel genom sökschakt. Dateringar av röjningsrösenas äldsta fas kan ge svar på hur länge odling förekommit just här, och därmed öka kunskapen om Brunflos odlingshistoria. Vid öppnandet av en provgrop skulle också dikets (lämning nummer 1) funktion kunna avgöras.

Gravhögar och lösfynden i det omkringliggande landskapet vittnar om att här bör finnas lämningar efter gårdar och boplatser från järnålder och medeltid. Inom utredningsområdet bedöms platsen där den övergivna folkskolan står som ett potentiellt gårdsäge, här föreslås därför ytterligare sökschakt.

I händelse av att de sedan tidigare kända lämningarna, Brunflo 50:1 och Brunflo 248:1, också berörs av exploateringen föreslås även där öppnande av sökschakt. Detta skulle dels avgöra vad för typer av lämningar det rör sig om, dels om där finns något av vetenskapligt värde, t.ex. daterbart material eller arkeologiska fynd.

I den fortsatta tillståndsprocessen är det Länsstyrelsen i Jämtlands län som bedömer hur lämningarna ska hanteras och huruvida en exploatering av området är möjlig.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-184-2020
Jamtli's diarienummer:	6-2020-F5CC
Utredningstid:	2020-05-12
Personal:	Annabell Rahm och Karl-Johan Olofsson
Undersökt yta:	21 500 m ²
Dokumentationsmaterial:	Shaper och digitala bilder förvaras på Jamtli

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2020

ISSN 1654-2045

- 2020:1 Vattentornet vid Värnamo station – kulturhistorisk utredning
Björn Olofsson
- 2020:2 Arkeologisk undersökning av:
En kolbotten efter resmila (Älvros 749)
En järnframställningsplats (Älvros 750)
Tre fångstgropar (Älvros 755, Älvros 758 och Älvros 760)
Annabell Rahm
- 2020:3 Vid karolinergraven i Rista? Arkeologisk utredning
Kristina Jonsson
- 2020:4 Bostadshus i Lungre. In- och utvändiga åtgärder, 2019
Henrik Ylikoski
- 2020:5 Karlstad C och Vikenpassagen. Järnvägsanknutet kulturarv, 2019
Henrik Ylikoski
- 2020:6 Begravningsplatsen under bogårdsmuren. Analysrapport över arkeologisk undersökning i samband med restaurering av bogårdsmuren vid Frösö kyrka
Anna Engman
- 2020:7 Almdalens fångstgropar. Arkeologisk provtagning och datering av Laxsjö 125, Laxsjö 139 och Laxsjö 101:1 inom fjällägenheten Almdalen 1:1
Annabell Rahm
- 2020:8 Byggnadsminnet Campus A4, byggnad 9. Fasadrenovering, 2019
Sara Höglund
- 2020:9 Vindkraftspark Olofsberg. Kulturhistorisk landskapsanalys inför planerad vindkraftspark
Anna Engman
- 2020:10 Besiktning. Hallen 113, By/gårdstomt, Hallen 131, Hamnanläggning, Hallen 20:1, Fångstgrop och Oviken 115:1, Blästbrukslämning
Anna Engman
- 2020:11 Arkeologisk utredning på fastigheterna Brunflo Prästbord 1:12 och Brunflo Prästbord 1:13 2
Annabell Rahm
- 2020:12 Arkeologisk utredning i Hamre, Duved
Annabell Rahm